

UNITÁRIUS ÉLET

XXVIII. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

1974. ÁPRILIS—JÚNIUS

„Tüzes nyelvek”

„Valának mindnyájan egy akarattal együtt.”
Ap. Csel. II. 1.

„Egy akarattal — együtt” ... Ezen van a hangsúly ama híres pünkösdi jelenetben. Az a fontos, ami végbemegy a tanítványok lelkében; és nem a kísérő külső körülmények, amelyek csodás színezetet kölcsönöznek az első keresztény egyház megalakulásának...! Elkövetkezik az árpaaratás ünnepe. A tanítványok félénk csoportja is gyülekezik a „felházban”, hogy ünnepeljen. A város ünnepi díszbe öltözik. Kelet s nyugat minden tájáról, még a távoli szigetektől is jönnek, tarka csoportokban jönnek a buzgó hívek, akiket az életsors és a boldogulás vágya az ősi tűzhelytől, a közös oltártól messze idegenbe hajtott. Jönnek, ha még oly áldozatba kerül is, mert a vallási, családi és nemzeti hagyományoknak eltéphetetlen szálai kötik valamennyit a szent városhoz, amelynek falai között a hosszas bűzdosás után oly jólesik megpiheni. Régi fészkeket ismét megtalálva, költöző madarak módjára haladalt zengenek a nagy Istennek, aki ezt a nemes ösztönt kebelükbe oltotta, hogy általa leküzdhessek a tér és idő végtelen óceánját. Ebben a tarka-barka egyvelegben itt is, ott is feltűnik egy kisdud csoport, amely zárt sorokban halad a nagytemplom előtti piacra. Rajtok nincs ünnepi köntös, mert ők még a szívünkben gyászolnak valakit. Valakit, aki annyira az övék, hogy általuk mindenkié lehet. Arcukon nincs durva vonás; annyira átszellemült valamennyiük a nagy várakozásban, az imádkozásban és a böjtölésben. Taglejtésükben semmi hétköznapi, semmi pórias. Csak az ajkuk remeg olykor-olykor a belső felindulástól, amely őket a mai napon egy elszánt cselekedetre buzdítja. Most vagy soha!...

Most alakítja meg közöttük és bennük az Idvezítő a maga szent országát a lélek ereje által. Oh, milyen nagy kiváltság ez a szegény halászoknak és vámszedőknek! S egyúttal milyen nagy felelősség! Nemcsak

tizenkét együgyű embernek boldogsága és idvessége, lelki nyugalma és megváltása, hanem azé a három-ezeré is, akik a mai napon megtérnek, megbánják az ő bűneiket és megkeresztelkednek az Úr Jézusnak nevére s őt követik tűzön-vízen keresztül, még a saját életük árán is. Ez nem olyan könnyű dolog. Összes testi és lelki erejüket latba kell vetniük, hogy a reájuk bízott nehéz munkát elvégezhessék. Nem tizenkét remegő nádszálra van itt szükség, melyek a szelek járása szerint ide-oda ingadoznak, hanem tizenkét oszlopra, amelyek meg nem rendülnek, még ha ég és föld összeomlanának is. Most értik meg igazán a nagy Mester szavait: „Istennek országa tibennetek vagyon!” — Bennök... Tehát nekik bízniuk kell saját magukban. Nekik az egyházalapítás nagy munkáját vállalniuk kell. Nekik „kösziklára” kell építeniük. Ők más alapot nem vethetnek, mint amely egyszer már vettetett. Nekik a vízzel való keresztség után most már tűzzel és Szentlélekkel is meg kell keresztelkedniük.

Amit e szerint elhatároztak, azt végre is hajtják. Annak mindenáron sikerülnie kell; mert ők maguk „egy akarattal — együtt” vannak. Egy az érzés, egy a gondolat, egy a tetterő, amellyel egyik a más támogatják. És akik a mai napon hozzájuk csatlakoznak, azoknak is elsősorban ezt kell megérteniük: „Egy akarattal — együtt!” Ebben van a tüzes nyelveknek minden hatalma. Egyik a kéz, másik a láb; egyik a fej, másik a szív; egyik a szem, másik a fül; s mint az egészséges emberi szervezetben, együtt működnek, a közjólétet mozdítják elő. Mindenük közös. Még a vagyonuk is. Közöttük nincs szegény és nincsen gazdag; nincsen első és nincsen utolsó, mert ők mindannyian testvérek, egyenlő szolgatársak az Úr Jézus Krisztusban.

1923. május

Józan Miklós
unitárius püspök

EGYHÁZI SZEMÉLYEK KITÜNTETÉSE A PARLAMENTBEN

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az állam és az egyházak közötti egyezmények aláírásának 25. évfordulója alkalmából, az állam és az egyház közötti jó viszony kialakulásában és fejlődésében kifejtett tevékenységük elismeréséül D. Káldy Zoltánnak a magyarországi evangélikus egyház elnök-püspökének, dr. Horváth Richárd templomigazgatónak, az Országos Békatanács katolikus bizottsága főtákarának a Magyar Népköztársaság zászlórendje I. fokozata; dr. Bakos Lajosnak, a Dunántúli református egyházkerület püspökének, dr. Cserháti József pécsi római katolikus megyés püspöknek, Palotay Sándornak, a szabadegyházak tanácsa elnökének, dr. Siefert Géának, a Magyar Izraeliták Országos Képviselő elnökének, dr. Várkonyi Imre c. prépost-kanonoknak, az Actio Catholica országos igazgatójának a Magyar Népköztársaság zászlórendje II. fokozata; dr. Ferencz József

unitárius püspöknek, dr. Vető Lajos ny. evangélikus püspöknek a Munka Érdemrend arany fokozata; Grünwalszky Károly evangélikus lelkésznek, Hajdu Péter lelkésznek, dr. Huszti Kálmán református teológia professzornak, Karner Agostonnak, az evangélikus egyetemes egyház főtákarának, Komjáthy Aladár református esperesnek, Magyar Ferencnek, az „Új ember” felelős szerkesztőjének a Magyar Népköztársaság Zászlórendje III. fokozata kitüntetését adományozta.

A kitüntetéseket szerdán az Országház Munkácsy-termében Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke adta át. A kitüntetések átadásánál jelen volt Fock Jenő a Minisztertanács elnöke, Aczél György, a Minisztertanács elnökhelyettese, Kállai Gyula, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke, Cséteri Lajos, az Elnöki Tanács titkára, Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, dr. Ijjas József

kalocsai érsek, a magyar katolikus püspöki kar elnöke és dr. Bartha Tibor református püspök, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának elnöke. A kitüntetettek nevében D. Káldy Zoltán evangélikus püspök mondott köszönetet.

A kitüntetések átadását követően az Elnöki Tanács a kitüntetettek tiszteletére fogadást adott, amelyen részt vett Bartók Béla, az unitárius egyház főgondnoka, dr. Bánk József egri érsek, dr. Berki Feriz, a magyar orthodox adminisztrátúra esperes-adminisztrátora, dr. Fekete Zoltán, a magyarországi evangélikus egyház országos felügyelője, Laczkovszki János, a baptista egyház elnöke, Szakács József, az adventista egyház elnöke, dr. Zsebők Zoltán, a Tiszántúli református egyházkerület főgondnoka, a református egyház zsinatának világi elnöke is.

Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke átadja a kitüntetést püspökünknek

A kitüntetések alkalmával Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke a következőket mondotta:

„Ma emlékezünk és számot vetünk.

Egy negyedszázada egyezmények születtek államunk és az egyház között. Így követelték a hazánkban végbemenő társadalmi átalakulások eredményei, és az időszerű történelmi feladatok.

Ma már — az idők távlatából visszapillantva — higgadt józansággal, történelmi mércével mérhetünk.

Az éppen megszerveződött, fiatal népi demokratikus államunk szilárd elvi alapon és hosszú távra szólóan mutatkozott késznek rendezni viszonyát az egyházakkal.

Az azóta megjárt út eredményeit mérlegelve, azt hiszem, mindnyajunk nevében mondhatom: a szocialista állam és a hazánkban tevékenykedő egyházak viszonya nemcsak kielégítő, hanem jó.

Az egyezmények társadalmunk egészét gazdagító eredményeket hoztak.

Ma a jó szolgálat öröme töltheti el azokat, akik akkor a megegyezések létrehozásán fáradoztak, s azokat is, akik elmúlt negyedszázadban az egyezmények szellemében dolgoztak.

Államunk és népünk számon tartja mindazok érdemét, akik már akkor, időnek idején felismerték a helyzetet a történelem által kijelölt utat: akik vállalták, hogy nyíltan és őszintén a haza, a nép, a társadalmi haladás és egyházuk szolgálatát közös és azonos ügynek tekinthették.

Mai ünnepségünkön az Önök személyében az egyházaknak azok a vezetői és képviselői veszek részt, akik a múlt negyedszázadban az egyezmények létrejöttében és megvalósulásában tevékeny közreműködtek és kiemelkedő érdemeket szereztek.

Cáfolhatatlan tény, hogy ezek az egyezmények mindmáig érvényben vannak, és ma is egyaránt szolgálnak államunk és az egyházak megelégedésére.

Az akkori lépések helyességét és az Önök igazát már az idő mutatja, népünk jelenkori történelme méri.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa — szocialista hazánk kormányának javaslatára — hazánk felszabadulásának ünnepén, az állam és az egyházak között megkötött egyezmények 25 éves évfordulója alkalmából, az egyházak kiemelkedő személyiségeit, Önöket érdemesnek és méltónak találta arra, hogy magas rangú állami kitüntetésben részesítse.

Engedjék meg, hogy kifejezésre juttassam Önöknek a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa és kormánya, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa — és a magam — nevében a legőszintébb jókívánságainkat.

Mélységes meggyőződésünk, hogy a múltban jól vizsgázott egyezményeink kiállják a jövő próbáját is.

A magam részéről biztosítom Önöket — és az Önök közvetítésével hívó állampolgárainkat —, hogy államunk továbbra is az élet által igazolt, bevált gyakorlatra és elvekre kívánja építeni, fejleszteni az egyházakhoz fűződő kapcsolatát és viszonyát.

Ugyanakkor őszintén reméljük, hogy törekvéseink azonos szellemű viszonzásra, megértésre, és támogatásra találnak az Önök, az egyházak tiszteletre méltó képviselői, valamint az egyházak egész részéről.

Őszintén bizunk abban és joggal reméljük, hogy az egyházakban megvan a kézség és a jóakarát ahhoz, hogy még tevékenyebben és szélesebb alapon kapcsolódjanak be szeretett hazánk építését célzó, nagy nemzeti összerogásba, a szocialista társadalom teljes felépítésének nagy művébe.

Tisztelt Uraim! Kitüntetésük átnyújtása alkalmával, jó egészséget, áldásos munkásságot kívánok valamennyiüknek.

Kívánom, hogy a hazánk felvirágoztatását segítő és támogató, megtisztelő és felelősségteljes tevékenységük hozzon újabb eredményeket.

Az Elnöki Tanács elnöke, a parlament nándorfehérvári termében adott fogadáson a kitüntetések átadására megjelent állami vezetőkkel együtt szívélyesen elbeszélgetett az egyes egyházak képviselőivel. A fogadást követően a kitüntetettek és a fentebb felsorolt egyházi személyek tiszteletére Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke a Gellért szállóban ebédet adott. Az ebéden az Állami Egyházügyi Hivatal képviselőjében Balló István miniszter-helyettes-elnökhelyettes, és a Hivatal vezető munkatársai is részt vettek.

Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke és Aczél György miniszterelnök-helyettes egyházunk vezetőivel beszélgetnek

Ökumenikus találkozóknak nevezhetjük ezt az együttléte. Miklós Imre államtitkár mellett dr. Ijjas József kalocsai érsek és dr. Bartha Tibor a református zsinat püspök-elnöke foglaltak helyet, akiket a vendéglátó elnök szívélyesen üdvözölt. Ugyanígy köszöntötte a történelmileg régebben keletkezett egyházak képviselőit — evangélikus, unitárius, orthodox és izraelita — valamint velük együtt, a történelmileg későbbi időben keletkezett és ma már az előbbiekkal egyenjogú egyházak — szabadegyházak, baptista, adventista vezetőit.

Évfordulókra emlékezve

Az évfordulók megállóhelyet jelentenek, a megállókon vasúti viszonylatban a kijárat és bejárat jelzést mindenki könnyen felismeri. Az élet nagy dolgaiban a bejárat megtalálása nem mindig könnyű és egyszerű, nem magától értetődő. Így volt ez azzal a mozgalommal is, melynek első ülését Párizsban tartották 1949 április 20-án, de azt a mozgalmat, mely ezen a gyűlésen elindult, azóta az egész világ ismeri. Ez a Béke világmozgalom. Huszonöt esztendővel ezelőtt fogalmazták meg első kiáltványukat, melyet akkor még kevesen értettek meg és még kevesebben mertek a magukénak vallani. Ma már százmilliók vallják mind az öt földrészen, hogy a világ népeinek, ha előre akarnak haladni és a jobb és emberséges élet útját keresik, akkor békében, egymás mellett kell élniük.

Milyen volt e mozgalom megindulásának hazai és különösképpen egyházunkon belüli visszhangja. Erre a kérdésünkre ad választ lapunk 1949. évi áprilisi száma, mely közölte akkori egyházvezetőnk, dr. Csiki Gábornak, a gyülekezetekhez és a hivekhez intézett körlevélét. Ebből, az akkor még óvatosan fogalmazott körlevélből kicsendül az a felismerés, hogy mi unitáriusok is tudtuk, hogy miről van szó, hogy rólunk foglalnak állást. Az alábbi két idézet mutatja azt, hogy már akkor megtaláltuk az unitárius nemes hagyományok szellemében a béke gondolata melletti állásfoglalásunk hitelti alapjait is. „Jézus azért született a világra — írja a körlevélben dr. Csiki Gábor — hogy az embereket a békés együttélés tudományára megtanítsa.” Egy másik mondata is megérdemli, hogy idézzük, ahol így szól: „Mi ma csak annyiban vagyunk igaz keresztények, amennyiben megismerjük azokat a dolgokat, amik békességünkre valók”. Az egykori napi sajtó és a magyar rádió is, amint azt az Unitárius Élet egykori száma megemlíti, bő kivonatban ismertette egyházunk felhívását, melynek alaphangja egybecsendült a többi hazai felekezet állásfoglalásával.

Ugy éreztük akkor és valljuk azóta is, hogy a párizsi békevilágkongresszus magyar küldöttségében részt vett két magyar püspök dr. Bereczky Albert és dr. Vető Lajos, nemcsak a református és az evangélikus egyház véleményét, hanem mindannyiunk állásfoglalását képviselték. Így van ez ma is, amikor dr. Káldy Zoltán evangélikus püspöknek a Békevilágtanács magyar protestáns tagjának a megnyilatkozásai a mi állásfoglalásunkat és érzéseinket is tükrözik.

Egyidős a Béke Világkongresszus mozgalmával a hazai békemunka szervezeti rendben megalakult és kiterjedélyesedett, eredményekben azóta gazdagra nőtt élete is. A Budapesten tartott 1949. évi június 17–18-i ülés bizonyosságot tett arról, hogy Párizsban kiküldötteink nemcsak keveseket, hanem népünk jobbik és nagyobbik felét képviselték. Ezt lassan az ellenségeink is megértették, akik nem egyszer egyházi síkon gáncsokodtak ellenünk külföldi egyházi fórumokon: amikor az elmúlt negyedszázad rendjén, a béke egyik vagy másik napirenden levő kérdésében állást foglal-

tunk. Csak lassan világosodott meg a másik oldalon az, hogy a hazai egyházak, és a szocializmust építő magyar nép vallásos és nem vallásos tömegei igazi békét akarnak, s ma már nem egy alkalommal elismeréssel szólnak kezdeményezéseinkről, sőt velünk együtt szavaztak az IARF londoni 1966. évi Világkongresszusán, amikor szoltunk a vietnami nép elleni barbár és embertelen támadásokról, igazságtalan beavatkozásról.

Erre a két évfordulóra emlékezve a hazai békemozgalom irányító szerve szép és gazdag programot dolgozott ki, amikor mint egyszerű hívek, vallásosan gondolkodó emberek, munkahelyünkön, a nem vallásosan gondolkodókkal együtt szolgálhatunk a béke és barátság hónapjának eseménysorozatain. Ma már figyelmen kívül hagyható azoknak a vallásosan gondolkodó embereknek a száma, akik nem értették meg, vagy néhányan még ma sem akarják megérteni az egyházi vezetőknek a szocializmus és a béke melletti állásfoglalását. Együtt adunk hálát Istennek, és köszönetünk a béke ügyéért dolgozó egyházi és társadalmi vezetőknek azért, hogy sok sok fáradságot nem kímélve, irányt mutatva, olyan munkát végeztek, hogy ma közel 30 évvel a második világégés befejezte után nem kell tartanunk újabb világkatasztrófától. A magyar külügyminiszternek a parlamentben nemrégiben elhangzott beszámolója is azt állapította meg, hogy az enyhülés folyamata folytatódik.

Mi vallásosan gondolkodó és élő emberek örömmel olvastuk Kádár Jánosnak, a párt első titkárának nyíregyházi beszédében tett sok értékes megállapítása mellett a következő mondatot, mely mutatja, hogy a párt és az állami vezetők is a vallásos és nem vallásos emberek közötti békés egymás mellett élést eleven valóságnak tartják. E mondat így szól: „A hívő ember vallásos érzékenységét tiszteletben tartjuk, nem sértjük meg, erre semmi szükség nincs.”

Amikor az évfordulókra emlékezve megálltunk, akkor nemcsak a múltra és a jelenre vetjük tekintetünket, hanem gondolunk az előttünk álló évfordulókra is. 1949-ben keletkezett és az országgyűlés által törvényre emelt Alkotmányunk augusztus 20-án lesz 25 éves, mely a széles néprétegek véleményének meghallgatása után nyerte el első formáját. Az 1972. évi átdolgozás csak az időközi változásokat, a szocializmus előhaladása követelményeit formálta meg a jelen kívánalmásak megfelelően. Az Alkotmány 1972. évi szövegének 63-ik §-a minden vallásosan gondolkodó embert megnyugtatóan kimondja: hogy „A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát.” Hosszú esztendőket óta tudjuk, hogy ez a huszonöt éve Alkotmányunkban lefektetett jog, élő valóság. Ezt erősítette meg Kádár Jánosnak fentebb már idézett tanításnak beillő megállapítása is.

A béke ügyére emlékezve, a múlt érdemeit méltatva, a jelent erősítjük és Alkotmányunkban biztosított jogunkkal élve, a jövőt építjük.

AZ UNITÁRIUSOK KÖLTÉSZETE

A Magyar Tudományos Akadémia, a Régi Magyar Költők Tára új sorozatának 4. kötetében adta ki az unitáriusok költészete XVII. századi termését. Sajtó alá rendezték Stoll Béla, Tarnóczy Márton és Varga Imre. A dallamokat és jegyzeteket összeállította Papp Géza. 720 lap és 16 oldal melléklet. Budapest, 1967.

E jelentős kötet kiadásáról lapunk annak idején röviden megemlékezett, de most erről és több új, e problémakörrel foglalkozó munkáról szólunk.

Az előszóban a szerzők a következő megállapítást tették: „A magyar költészetnek ezt az ágát az irodalomtörténeti kutatás meglehetősen elhanyagolta; míg Erdély e sajátos hitfelekezetének ideológiájával az utóbbi évek marxista kutatása is behatóan foglalko-

zott, addig költői emlékeik többsége még modern kiadásban sem jelent meg. A kötetünkben kiadott énekek nagyobb része itt jelenik meg először.” Az e kötetben közreadott anyag nagyobb része az unitáriusok egyházi énekeit tartalmazza, melyek a XVII. század első három évtizedében keletkeztek. Az első 1605–1607 körül megjelent unitárius-énekeskönyv énekeivel kezdődik és Thordai János 1627-ben írt verses psalteriumával zárul. Az 1623 körül megjelent második unitárius énekeskönyv anyaga is 1620 körül keletkezett. Ez volt unitárius énekköltészetünk virágkora, az 1638. évi dési egyezség hatalmi szóval elfojtotta a további fejlődést.

Ezt az anyagot egészíti ki az unitárius Szentmártoni

Bodó Jánosnak és Kolosi Török Istvánnak a költői termése, akiknek munkássága „már nem egyházi, sőt részben már nem is vallásos jellegű; a régi magyar irodalom egy sajátos műfaját, a mesterség-dicsérő énekeket teremti meg.”

A kötet érdekes és értékes jegyzetanyaga (521—684 lapok) a korábbi unitárius szerzők: Kénosi—Uzoni, Fosztó—Kozma kéziratot latinnyelvű egyháztörténete, Aranyosrákosi Székely Sándor, Várfalvi Nagy János, Kanyaró Ferenc, dr. Borbély István unitárius énekeskönyvekkel foglalkozó tanulmányait bírálva megállapítja, hogy téves régi egyházi felfogásunknak az a megállapítása, hogy az első unitárius énekeskönyv

táriusok énekköltészete többségében a reformátusok XVI. századi énekeiből került ki. Az énekanyag ellenkező irányú áramlásáról alig vannak adatok; mindössze unitárius szöveg bukkan fel alkalmilag egy-egy református énekeskönyvben, pl. Világosság szent atyja ... Isten világ kösziklása ... Gyakran csapdos az szent Isten ez alsó világban ... kezdetűek. — A kálvinista szövegeket az unitáriusok oly módon vették át, hogy a szerintük dogmatikai szempontból kifogásolható strófákat elhagyták vagy átalakították.”

Milótai Nyilas István megjegyzései alapján feltételezhető, hogy az első alkalommal unitárius énekeskönyvben felbukkanó énekek, korábbi időben keletkezett kálvinista szerzemények.

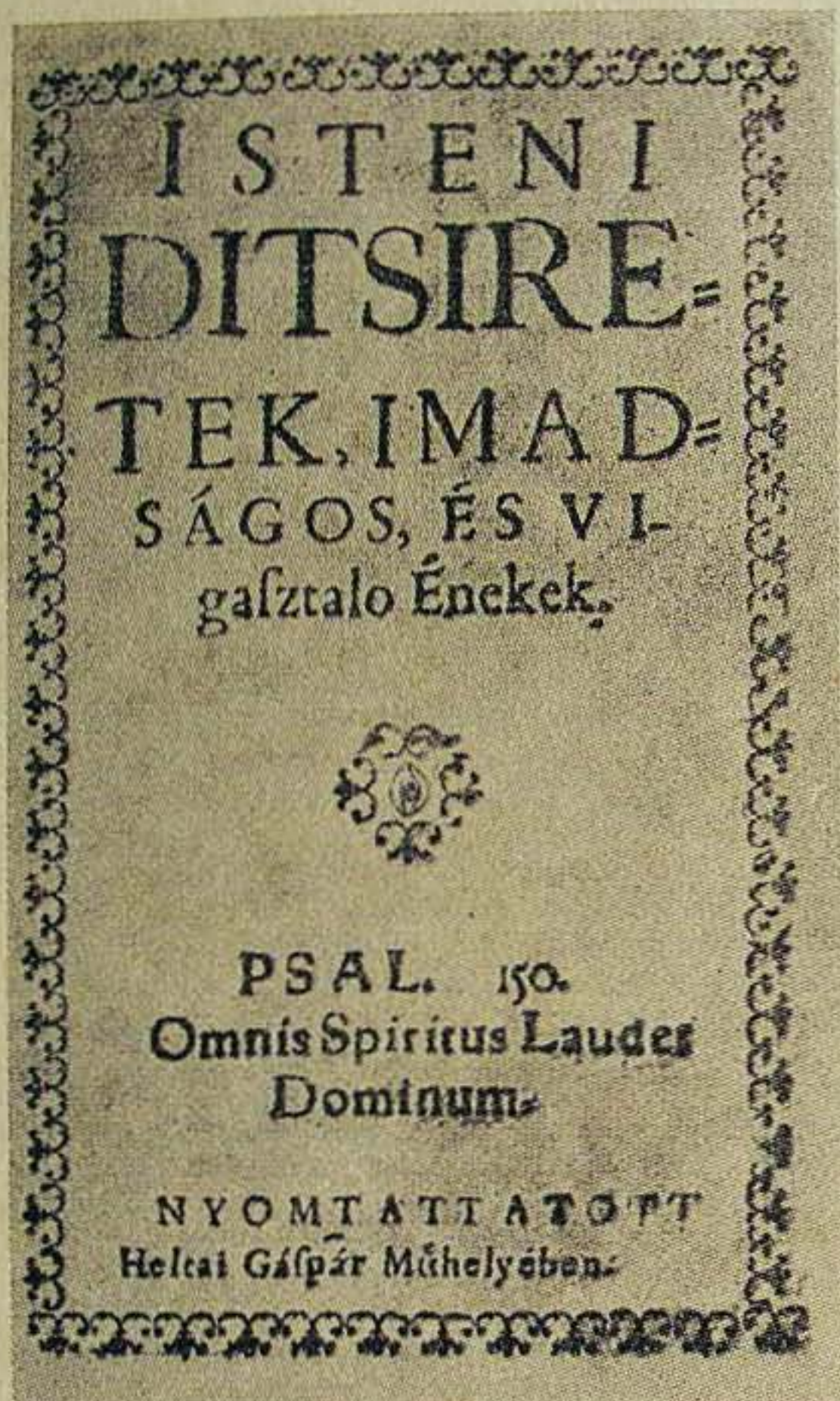
Az unitárius és katolikus énekeskönyvek kapcsolatában a szerzők megemlítik, hogy volt eset arra is, hogy az unitárius énekeskönyvekből vettek át énekeket a katolikusok, „mert erdélyi katolikus gyűjteményekbe kétségtelenül unitárius szövegek: Thordai zsoltárok is bekerültek”.

Végül megemlítik, hogy „aránylag kevés az érintkezési pont az unitárius és a szombatos énekköltészet között. Bár az unitárius Bogáti Fazekas zsoltárai főleg szombatos kéziratokban maradtak fenn, a kötetünkben közölt énekek közül csak igen kevés található meg szombatos kodexekben ... Az unitárius források énekei közül mindössze egyet minősíthetünk szombatosnak. Ez a tény azt mutatja, hogy a kötetünkben közölt énekek a szombatos szekta különválása után keletkeztek.”

Mai énekeskönyvünk átnézése után megállapíthatjuk, hogy kilenc énekünk alatt szerepel szerzőként Thordai János neve sajnos mindig a hibás Tordai formában. Ugyanis a szerző 1627-ben Colosvarott kiadott „A szent Dávid király dicséreteinek magyar verseikkel való rövid magyarázata” c. művében nevét mindig Thordai alakban írta. A Thordai énekek a következők: 17, 18, 182, 187, 193, 205, 210, 212 és 269 számúak, nagy részük zsoltárfordítás: köztük a ma is szívesen énekelt 193. számú. „Vigyázz értem Úr Isten...” kezdetű LXX zsoltár és a 182. számú „Tebenned szent Atyám minden bizodalomam ... a XXI. zsoltár.

Énekeskönyvünkben néhány ének alatt különböző szerzők neve van feltüntetve, pl. Dóczi Ilona és Zsuzsanna, István deák stb., s hibásan közölték Nagybáncsai Mátyás családi nevét Nagybánkai formában (115 éneknél). Végül mintegy tíz ének alatt csak annyi olvasható, hogy átvéve a Régi énekeskönyvből. Nincsen megjelölve a Régi énekeskönyv megjelenési éve, de a legtöbb esetben szerepel a sorszám; így egy újabb készülő kiadás előtt meg kellene állapítani és közölni azt, hogy kik voltak e szép régi énekeink szerzői, vagy ha ismeretlenek, akkor feltüntetendő, hogy melyik évben és hol megjelent énekeskönyvből vette át azokat az 1924. évi énekeskönyvünk egyébként minden dicséretet megérdemlő szerkesztője, egykori kedves tanárom Pálfi Márton.

Dr. Csomasz Tóth Kálmán zenetörténész-kandidátus, a budapesti református teológiai akadémia tudós professzora, a budapesti Theológiai Szemle 1969. évi számában megjelent és a kötetet ismertető bírálatában helyesen jegyzi meg, hogy a Régi Magyar Költők Tára XVI. századi sorozatának első hét kötetéből kimaradtak e század legjelentősebb unitárius költőjének, Bogáti Fazekas Miklósnak a zsoltárai. Ezek a zsoltárfordítások vélhetően azért nem kerültek be az említett kötetbe, mert az unitáriusok a XVI. század elején azokat nem használták, hanem részben átkeverték a szombatosok énekgyűjteményeibe. A bíráló 1969-ben úgy tudja, hogy Bogáti Fazekas énekei nem kerülnek be a RMKT új sorozatának kiadásra kerülő V. kötetébe sem, mely a szombatosok költészetét fogja közölni. „Ennek azonban az a következménye — írja Csomasz Tóth professzor — hogy a kiadási programban tatóngó 1570—1600 közötti rés betöltetlen

még Dávid Ferenc idejében jelent volna meg. Utal Pirnát Antalnak, Csomasz Tóth Kálmán „A XVI. század magyar dallamai” Budapest, 1959. c. értekezésének opponensi véleményében tett megállapításaira, melynek alapján ma már kizárható az, hogy az első unitárius énekeskönyv Dávid Ferenc szerkesztésében vagy életében jelent volna meg. Csak a XVI. század végéről vannak adatok arra vonatkozóan, hogy az unitáriusoknak kéziratot vagy nyomtatott énekeskönyvük volt. Erre Enyedi Györgynek egyik prédikációjában tett megjegyzése ad némi alapot.

Az első nyomtatott unitárius énekeskönyvből csak két példány maradt fenn, mindkettő csonka, az egyik példány az unitárius Jakab Elek könyvtárából került a marosvásárhelyi Teleki könyvtárba. Vélhető, hogy ez az énekeskönyv az 1605—1607 közötti években jelent meg. A második unitárius énekeskönyvből, melynek címlapját bemutatjuk, több példány maradt fenn, Heltai Gáspár műhelyében készült, a megjelenés éve nincsen feltüntetve, vélhetően [1627] körül került kiadásra, mivel két Thordai János által írt zsoltárt is tartalmaz.

A kötet szerkesztői megállapítják, hogy „a legszorosabb kapcsolat az unitárius és a református egyházi énekköltészet között van. Ez a kapcsolat elég egyoldalú — írják a szerzők — csak arról van szó, hogy az uni-

volta miatt nem csupán a XVI. század, hanem — akár melyik oldalról nézzük — mind az unitárius, mind a szombatos énekköltésnek egyik, mind előállási idejét, mind mennyiségét, mind irodalomtörténeti jelentőségét tekintve igen jelentős része publikálatlan marad. Ez pedig azt is jelenti, hogy mind az unitárius, mind a szombatos énekköltészet képe, kivált az utóbbi, erősen hiányos marad továbbra is azok számára, akik régi irodalmunknak erről a szétágazásában is annyi szállal összetartozó részterületéről teljesebb képet szeretnének nyerni. Igen kíváncsiak volna mentől hamarabb alkalmat találni arra, hogy *Bogáti Fazekas* zsolttárai akár egy külön kiadványban kerüljenek modern kritikai kiadásra.

1970-ben a Magyar Tudományos Akadémia a Régi Magyar Költők Tára új sorozatának V-ik köteteként 616 lapon „Szombatos énekek” címen kiadta az erdélyi szombatos énekirodalom 153 hézagpótló jelentőségű énekét. Az anvagot dr. Varjas Béla professzor rendezte sajtó alá, a dallamokat Csomasz Tóth Kálmán professzor állította össze. Pávich Zsuzsanna a Teológiai Szemle 1970. évi 11–12. számában részletesen méltatja e kiadást. Egyébként tárgyilagos bírálatának és ismertetésének egyik, inkább csak oda-vetett mellékmondatával nem értünk egyet, amikor vélhetően a régi történetírás hatása alatt a szombatosággal kapcsolatosan azt írja, hogy „Ideológiájuk a radikális unitarizmus egyik oldalhajtása.” Egyetértünk viszont és hangsúlyt szeretnénk adni, bár tartalmában részben téves megállapítású következő két mondatának: „A *Bogáti* féle fordítások sem a negyedik (Az Unitáriusok Költészete) sem az ötödik kötetben (Szombatos Énekek) nem kaptak helyet, ilyenformán a teljes szombatos anvag nincs benne az ötödik kötetben. A teljesség megkövetelné, hogy a teljes *Bogáti* sorozatot külön kiadják.”

Külön kutatást érdemelne a „Szombatos énekek” c. kötet megjelenése után mai énekeskönyvünk megvizsgálása abból a szempontból, hogy melyek azok az általunk ma is használt énekek, melyek dr. Varjas Béla professzor megállapítása szerint szombatos eredetűek. A „Szombatos énekek” c. kötet 118. sz. énekeként van fevéve a „Widam zivel uigh zengessel tiszteliük vrunkat...” kezdetű ének. Az említett ének dr. Varjas jegyzetei szerint kéziratos és nyomtatott énekeskönyvben is helyet kapott. Köztük az 1632 körül Kolozsvárt kiadott nyomtatott unitárius énekeskönyvben is. Jelzése a szombatos kiadvány szerint: „Notaia az *Petki* János enekere Igaz felségű egyedül ur...” Varjas Béla is felveti azt a kérdést, hogy ennek az éneknek első formája unitárius vagy szombatos eredetű-e s az unitárius szöveg szerzője *solymosi Koncz Boldizsár*-e, amint ezt az unitárius Thordai kódex másolója megjegyezte. Érdekes viszont az, hogy mai énekeskönyvünkben 50. sz. a. szereplő „Vidám szívvel víg zen-

gessel...” kezdősorú ének dallama a megjegyzés szerint: Régi magyar ének, 1607. és szerzője *Petki István*, átírta P. M. (Pálfi Márton) az újabb énekeskönyvünk szerkesztője. Meg kell jegyeznünk, hogy sem az unitáriusok, sem a szombatosok énekeit ismertető új kötetek *Petki Istvánt* nem ismernek, csak *Petki Jánost*; és feltűnő az is, hogy említett két kötetben Pálfi Márton neve sem szerepel azok sorában, akikre hivatkozás történik.

Mai énekeskönyvünkben szerepel 67. sz. a. az „Igaz felség, egyedül Ur...” kezdetű ének, melyre fentebb már hivatkozás történt, szövegszerző itt *Petki János*, míg a dallamszerző *Régeni Áron*. Vélhető, hogy a szerkesztő nem a régi dallamot vette át mai énekeskönyvünkbe, vagy *Régeni* csak a régi *Petki*-féle dallamot dolgozta át.

Az azóta megjelent újabb tanulmányok különösképpen *Dán Róbert* „Humanizmus, reformáció, antitrinitarizmus és a héber nyelv Magyarországon” c. 1973-ban az Akadémiai Kiadónál megjelent tanulmány véleményünk szerint is helyesen állapítja meg, *Bogáti Fazekas* Miklóssal kapcsolatosan a következőket: „A kortárs unitáriusok felekezeti jelesei között tartják számon, a kortárs szombatosok is unitáriusként említik. Világnézete átmenetet képes az antitrinitárius ideológia konzervatív és radikális irányzata között, de a szombatosáig nem jutott el. Életművének jelentősebb része kéziratban maradt.” *Dán Róbert* említett tanulmánya egyébként több mint 50 oldalon foglalkozik *Bogáti Fazekas* Miklós munkásságával. Megállapítja, hogy csak „egy” *Bogáti Fazekas* Miklós élt és alkotott, aki Erdélyből Gerendről Baranyába menekülve készítette zsolttárparafrázisait, majd visszatérve Erdélybe: fordította az Énekek Énekét és Jóbot; végül *Bogáti* hitvallásaként a szerző közli magyar nyelven írt *Apokalypsis* kommentárjának ajánlását és előszavát.

Mai énekeskönyvünkben több *Bogáti* által fordított ének, elsősorban zsolttár szerepel (15, 38, 42, 140, 183, 200, 203, 206, 270 és 274 számúak) köztük az egyes gyülekezeteinkben ma is kedvelt „Rengjen a föld belé...” kezdetű pünkösdi énekünk.

Dán Róbert értékes és magyar, de nemzetközi unitárius vonatkozásaiban is gazdag munkáját, alulírott fogja ismertetni a kolozsvári Keresztény Magvető egyik legközelebbi számában.

Végül örömmel adunk egyébként arról is hírt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia a Régi Magyar Költők Tára új sorozatának, sajnos csak évek múlva megjelenő kilencedik kötetében — még csak a hatodik kötet jelent meg — végül is sort kerít az unitárius *Bogáti Fazekas* Miklós költői életművének a bemutatására.

Dr. Ferencz József

Ötszáz éves a magyar könyvnyomtatás

A Magyar Nemzeti Múzeum kiállítására emlékezve.

Az első Magyarországon megjelent nyomtatványok Mátyás idejében készültek. Az ipar és a kereskedelem fejlődésével, valamint a polgárosodás előrehaladásával megnőtt az olvasni tudók száma. Egyre több könyvre volt szükség, és a másolóirodák nem győzték termelni a kívánt könyvmennyiséget. A szükséglet új, gyorsabb, olcsóbb és egyszerre nagyobb példányszámot előállító módszert kívánt, a technikai fejlődés ezt lehetővé tette.

Mátyás még ifjú volt, amikor az első nyomtatott könyv, a Gutenberg-biblia megjelent. Tizennyolc évvel később, már királyi székhelyén, Budán is működött nyomda, így a magyar nyomdászat kezdete is az ő nevéhez fűződik. A nagy reneszánsz uralkodó két nagy korszak határán élt, a kódex- és a nyomtatvány-korszak mezsgyéjén, nagy alakjaként mindkettőnek.

Az első magyar nyomtatvány 1473 pünkösdjének elő-

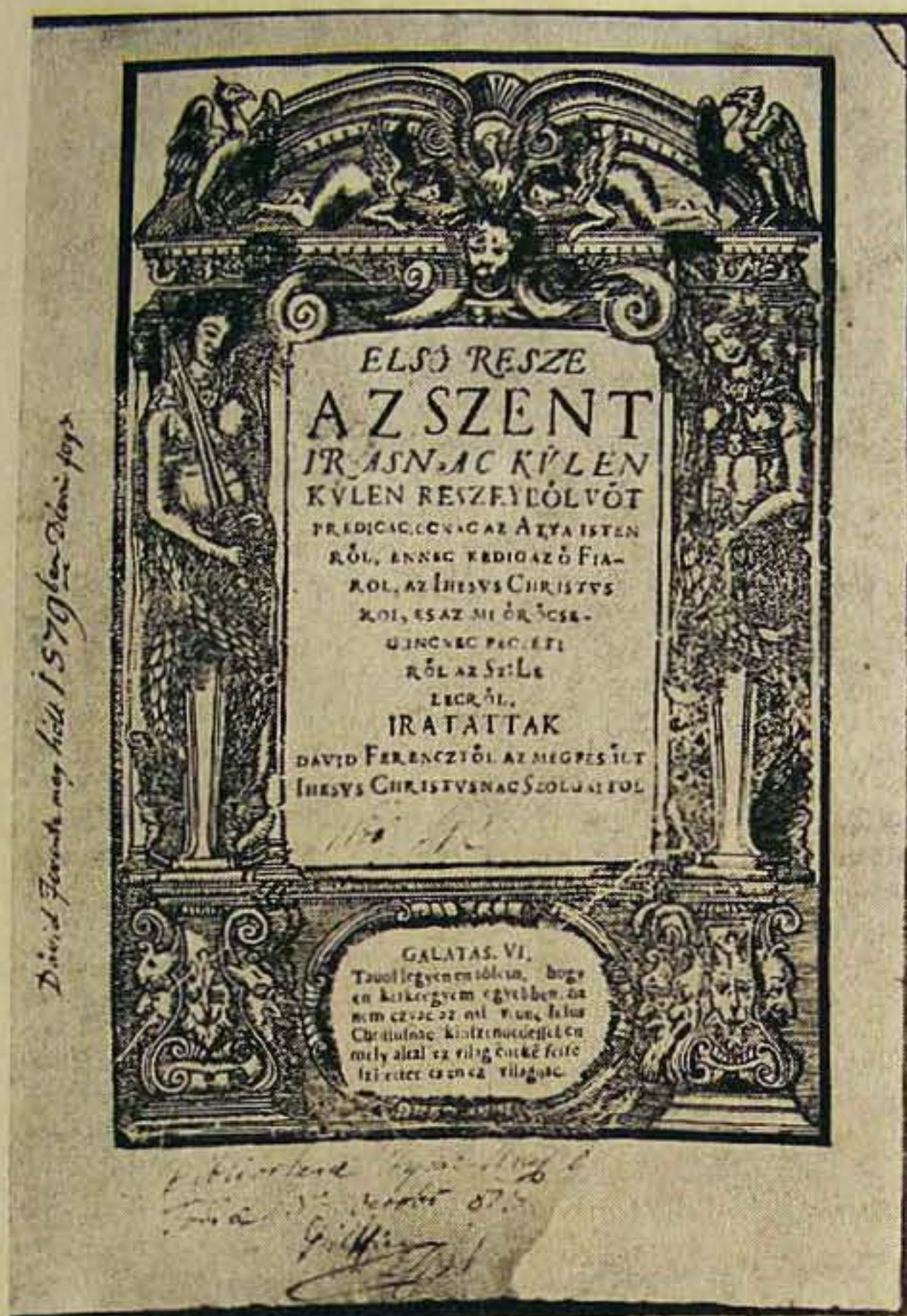
estéjén jelent meg, a *Chronica Hungarorum*, melyet Hess András nyomtatott, akiről mindössze annyit tudunk, hogy Karai László budai prépost, Mátyás király alkancellárja Rómából hozta Magyarországra.

Feltehető, hogy még egy másik nyomda is működött ebben az időben. Nagy példányszámban kelnek el a másolatok, de tovább él a kéziratos forma, és egyre több másolat készül kézzel a nyomtatványokról is. 1488-ban jelent meg a *Thuróczi krónika* két kiadásban. A krónikák után sorban jelennek meg a misekönyvek, legendáskönyvek igen nagy példányszámban. Új nyomdák létesülnek és sok magyar nyomtatvány jelenik meg külföldön is, mégis a könyvnyomtatás igazi forradalma — itthon, és más országokban egyaránt — a reformációval vette kezdetét.

A nyugat-európai nyomdászat új korszakát 1501-től számítják. Ekkor jelenik meg az első új típusú könyv, melyet Velencében nyomtattak. A formai átalakulást gazdasági és társadalmi okok idézték elő, mert a pol-

gárosodással megnőtt a szegényebb olvasók száma, az iskolák és egyetemek tanulóinak létszáma emelkedett, és az ifjú tudósjelölteknek egyre több könyvre volt szükségük.

A tartalmi változást 1517-től számíthatjuk, amikor

Wittenbergben Luther Márton kiszögezte a vártemplom ajtajára téziseit. Sorban jelentette meg előbb az Ó-, majd az Újtestamentumból készült fordításokat. Néhány év alatt több mint 600 nyomtatvány látott napvilágot ebben a városban.

A reformáció a vallás és a társadalom megújítása mellett a nemzeti nyelvű irodalomért is harcolt.

„Az anyák ajkáról otthonunkban, a gyerekektől az utcán kell ellesni a szót, meg kell figyelni az egyszerű emberek beszédét a piacon: így kell írni. Mert ebben az esetben a nép megérti az írásművet, rájön, hogy németül beszélnek vele.” — írta Luther.

Így lett a XVI. század az irodalmi felvirágzásnak és egyben a nemzeti és így a magyar nyelvű irodalom születésének is a százada.

A magyar könyvnyomtatás korai története unitárius vonatkozásban két nyomdához kapcsolódik. Dávid Ferenc latin és magyar nyelvű munkái az első esztendőben (kb. 1566–1571) a Hoffgreff György által alapított gyulafehérvári fejedelmi nyomdában jelentek meg.

János Zsigmond halála és az új fejedelem trónra lépése után, e nyomdában unitárius művek már nem láttak napvilágot.

Heltai Gáspár és halála után, özvegye által vezetett nyomdában, Kolozsvárott is, több unitárius munka jelent meg.

A korai unitárius latin és magyar nyelvű kiadványok rendkívüli értékűek, mert hiszen az unitáriusokkal szembeni állásfoglalás következtében, már Dávid Ferencnek 1579-ben bekövetkezett mártírhalála után sok könyv megsemmisült. A pusztítást betetézte a XVIII. század elején a kolozsvári főtéri unitárius templomnak és az ahhoz tartozó épületeknek a Habsburg-ház parancsára történt elfoglalása.

A legrégebb magyar nyelvű unitárius kiadványok egyikének, a budapesti unitárius egyházközség tulajdonát képező kötet címlapját mutatjuk be olvasóinknak, mely Dávid Ferenc 1569-ben Gyulafehérvárott megjelent prédikációs kötetének címlapja.

A Magyar Nemzeti Múzeum kiállításának tudós rendezője dr. Borsa Gedeon volt.

Husztai Jánosné

Bartók Béla és a zene világa

Dr. Harrington S. Donald a New York-i Community Church vezető lelkésze, Bartók Béla főgondnokunk tavaly őszi látogatásának előkészítéseként gyülekezete előtt fenti címen prédikált. Beszédéből idézzük az alábbiakat.

Bartók Béla 1881-ben Észak-Magyarországon született. Alapos zenei neveltsége a „császári és udvari” német zene klasszikus hagyományaira épült. Abban az időben német muzsikusként, vagy német nevelésű magyarok tartottak a kezükben szinte minden pedagógiai posztot a Magyar Zeneakadémián. Bartók azonban nyugtalan volt és elégedetlen, keresni kezdte az igazán magyar zenei kifejezés formáit. Ez vezette el őt a falvakba, a népzene felfedezéséhez, a dalokhoz, melyeket falusi emberek-asszonyok énekeltek otthonaikban és a földeken. Ezrével gyűjtötte össze és jegyezte le a népi dallamokat. Innen a bartóki kompozíciók elementáris ereje, mely a néplelek legmélyebb gyökereiből fakadt. Ez már az új Bartók volt, aki megújult erővel és szabadság igénnyel komponált, és hivatva volt a jövő zene arculatát örökre megváltoztatni!

„A zene eredetileg a nép művészete volt, de ahogy fokozatosan bonyolultabb lett, kifinomodott, lassan egy kisszámú elit kizárólagos birtokává vált.” Bartók a friss vér erejét árasztotta a zenébe, mint egy elvénült, gyökereitől eltávolodott növényt, visszavezette saját alapjaihoz, gyökereihez, a néphez. Bartók megjelenése

a zenében hasonlít Walt Whitman hatására az amerikai költészetben. Elődei az új „angliánusok” — Emerson, Whittier, Lowell, Holmes voltak. De Whitman volt a hiteles Amerika, aki új, izgalmas, sokkal szabadabb nyelven beszélt, s a költészet utána soha többé nem térhetett vissza a régen kitaposott ösvény szűk korlátai közé.

Bartók eredetisége, stílusának páratlan nagyszerűsége megfelelő visszhangra talált a közönség körében. Aki őt hallgatták ösztönösen megéreztek, hogy ez a zene olyan ember lelkéből fakad, aki lélekben szilárd és megingathatatlan. Ahogy az évek múltak, munkája tökéletességében mindjobban kibontakozott, ő pedig egyre inkább magára talált. Bartók Béla egész életében harcolt a szabadságért. Szembeszállt a „náci gyilkosokkal és banditákkal” — ahogy nevezte őket — s mikor azok hatalmukba kerítették Magyarországot az Egyesült Államokba emigrált. Szabadságszeretete vezette az unitárius egyházba is, fia ifj. Bartók Béla ma a Magyarországi Unitárius Egyház főgondnoka. Mindnyáján el voltunk ragadtatva, hogy ifj. Bartók Bélát vendégünként tisztelhetjük szabadelvű egyházunkban. Olyan érzés volt, mintha Beethoven vagy J. S. Bach fiát láthattuk volna vendégül vagy beszélgettünk volna velük, hisz Bartók az ő nagyságuk szintjén áll. Életünk most szilárdabb és gazdagabb, mint Bartók nélkül lenne, és egész világunkban sokkal több a szépség az ő áldásos munkája nyomán.

Fordította: Dr. Jakab Dezsőné

Hírek

Dr. Bartha Tibor tiszántúli református püspöknél, Debrecenben tettek látogatást egyházunk képviselőiben püspök és főgondnok, — miután beiktatásukat követően dr. Bartha püspöknél, mint a református zsinat elnökénél már korábban látogatást tettek, amit dr. Bartha püspök ur viszonzott is. A püspök felesége, dr. Gaál István főgondnok, dr. Zsáros József főjegyző és dr. Kürti László kollégiumi igazgató jelenlétében lakásán fogadta dr. Ferencz József püspököt és Bartók Béla főgondnokot, és hosszasan és szívélyesen elbeszélgetett egyházunk vezetőivel.

A budapesti gyülekezet Nagy Ignác u. márciusi gyülekezeti napján Szász János lelkész áhítata után szép zenei műsor gyönyörködtette a szép számmal egybegyűlteket.

Húsvét első napján a budapesti Nagy Ignác u. templomban az úrvacsoraosztást megelőzően három kisgyermeket kereszteltünk meg. Ez az esemény készítette elő a nagy számban úrvacsorát vevo híveket az emlékezés ünnepére.

Végh Mihály kocsordi lelkészünk edesanyja, hosszú szenvedés után Kolozsvárt elhunyt. A megszorodott szívű család fájdalommal együttérzünk és kérjük Istent igaz vigasztalását bánatukra.

A kolozsvári Egyetemifokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet 1974. május 13-án emlékülest tart fennállása huszonötödik évfordulója alkalmából. Ennek az intézetnek a keretén belül képzik ki a romániai evangélikus, református és unitárius lelkészeket. Ebben az intézetbe olvadtak be az említett egyházak korábbi teológiai akadémiái. Erre az ünnepélyre dr. Rapp Károly rektor, dr. Ferencz József püspököt is meghívta, aki a budapesti IARF ülés miatt kimentette magát és leveleiben fejezte ki jókívánságait.

Oszi Főtanácsunk ülésére vendégeket hívtunk, akik meghívásunkat elfogadták. A november 17-én a Nagy Ignác utcai templomunkban tartandó istentiszteletünkön az egyházi beszédet dr. Kovács Lajos a romániai unitárius egyház püspöke tartja. Az istentiszteleti szolgálatban részt vesznek dr. Kupka József a csenszlovákiai huszita egyház prágai püspöke, dr. Kafka Dusan, a csenszlovákiai unitárius egyház moderátora és Dietner German lelkész az IARF főtitkára.

Egyházi Képviselő Tanácsunk március 26-án tartott ülésén több határozatot fogadott el és terjeszt az oszi Főtanács ülésére. Egyhangúan javasolta, hogy dr. Kaiotai Tibor főorvost, aki a folyamatban lévő ciklusra megválasztott tagja Főtanácsunknak és Képviselő Tanácsunknak is, évtizedeken át tanúsított áldozatos egyházi munkájáért válassza meg örökös egyházi tanácsosnak, és képviselő tanácsosnak. Javasolta továbbá, hogy az eddigi egy jogtanácsos — dr. Kozma Jenő melle, aki vállalati jogtanácsos, válasszon egy gyakorló ügyvéd jogtanácsost is és erre a tisztségre dr. Szentiványi Csaba ügyvéd, a budapesti egyházközség jogtanácsosának megválasztását javasolja. Egyházszervezeti vonatkozásban a korábban a Duna-Tisza-közi egyházközséghez tartozó és Nagy-Budapest IV., XV., XVI. és XVII. kerületeiben lakó híveinket csatolja a budapesti egyházközséghez, mert e híveink amúgy is két budapesti templomunkat látogatják. Megállapította végül az egyes egyházközségek által a Főtanácsba választandó képviselők létszámát és gondoskodott arról, hogy a Főtanács ülésén az unitárius szórványhívek is megfelelő képviselőkhöz jussanak.

Bajor János debreceni lelkész, egyházi főjegyző betegsége miatt kénytelen volt angliai tanulmányútját félbeszakítani. Reméljük, hogy a hazai gondos ápolás után, hamarosan felépül. Gyengélkedése ellenére a húsvéti ünnepeken ellátta Debrecenben és Füzesgyarmaton a szolgálatot.

Pestlőrinci gyülekezetünk lelkésze László Andor és családja végre helyreállítva, használatba vehette az egész lelkészi lakást, melynek egyik részében eddig albérlő lakott. Az EKT e kérdés megoldásához jelentős anyagi áldozattal járult hozzá. A gyülekezet megkezdte a temp-

lom kitört ablakainak pótlását és az ablakok védőráccsal való ellátását.

Végh Mihály kocsordi lelkészünk ünnepélyes beiktatása április 21-én megtörtént. Lapunk legközelebbi számában képes beszámolót hozunk.

A budapesti Nagy Ignác utcai templomban, a nagypénteki passió alkalmával a hívek újra hallgatták főtisztelendő R. Filep Imre hangját, magnóra felvett passióének előadásában.

Az Unitárius Teológiai Intézet igazgatói teendőinek ellátásával, az oszi Főtanács üléséig, az EKT Bencze Márton budapesti lelkész-egyházi előadót bízta meg.

A Hőgyes Endre utcai templomunk orgonáját a templomot használó szabad keresztény gyülekezet segítségével megjavítottuk. Külföldről új orgonamotort kaptunk és így az orgona ismét régi szépségében szolgálja gyülekezetünk és a vendégyülekezet építését.

Nagy Aron tb. presbiterünk, aki Bőlon-bor szarmazott évtizedekkel ezelőtt a rovarosba, nemany evvel ezelőtt emait teletegeveit egyetertve, a budapesti egyházközségnek ajándékozta értékes angol gyartmányu ano orajat. Koszonet a nagyieiku adományert es az ajandekozonak továbbra is jo esegsgeget es hoszszu eletet kivanunk.

A pecsi disputa szövege az Akadémia kiadónál rövidesen megjelenik a sajtó alá rendezést nemeth G. Katalin a Szechenyi Könyvtár munkatársa végzi, a kötetet jegyzetekkel a kort jól ismerő Dan Robert kandidatus, egyetemi előadó látja el.

A római katolikus Hittudományi Akadémia Aquinói Szent Tamás ünnepésein egyháziunk képviselőiben dr. Ferencz József püspökünk is részt vett. A natszaz evvel ezelott emait nagy teologus emnekezeteret tartott unnepelet dr. Paskai Laszlo dekan nyitotta meg es dr. Csanaa Bela professzor „A szentsegek felfedezése” c. tartott gondolatokban gazdag előadást.

Az Evangélikus Élet egyik márciusi számában szerkesztősegi cikket közöl olvasó levelekben beérkezett kérdésre válaszolva „Mennyi egyháziennartot járulékot fizessék?” címen. Heiyesen alapítja meg, hogy egyházi adó ma már mincsen, de van helyette önkéntes egyháziennartot járulék. Ezt az önkéntes tenernordozast vallalo egyháztag, a maga áldozataken hozza meg gyulekezete szüksegleteihez valo hozzaárulas címen. A szerkesztősegi cikk úgy veti, hogy egy egyháztag „Minden evben legalabb egy napi nap-szam osszegevel, ami ma legalabb 120-150 forint, járuljon hozzá az egyház fenntartásához.”

Kevesen tudják, hogy Bartók Béla 1945-ben írt utolsó műve a III. Zongoraverseny második tetelének megnevezése „Adaggio religioso poco piu mosso — tempo I. A toredékben fennmaradt brácsaverseny 2-ik tetele szintén Adaggio religioso lett volna.

Nagy Lajos kőfaragó, sírkő készítő mester a kereszturi kőzetemőnél, budapesti hívünk két darab szépen kivitelezett kőből készített virágtartót adományozott a Hőgyes utcai templom főbejáratahoz. Nagyon hiányzott ez a két kőváza s örvendünk, hogy ezzel még teljesebbé vált a szépen renovált templomunk. Öszinte köszönetet mond érte a budapesti egyházközség előjárósága.

A IX. ker. Tanács Házkezelési Igazgatósága 4 nagyméretű kővályút helyezett el a Hőgyes Endre utcai templomunk udvarán, a szükséges virágföldet is oda-szállította és Sebestyén Istvánné vezetésével a lakók már be is ültették virággal. Hálas köszönet érte a IX. kerületi Tanács nagyrabecsült vezetőinek, akik bizonyára értékelték ezzel a gesztusukkal is azt a tényt, hogy gyülekezeti termünket mindig szívesen bocsátjuk a kerületi Tanács rendelkezésére gyűlések tartása céljából.

Berthe van Gennep asszony, az IARF volt igazgatónője látogatást tett Budapesten, ahol püspökünk ebédet adott tiszteletére. Gennep asszony férje Hans van Gennep nyug. igazgató jelenleg a hévízi szanatóriumban keres gyógyulást betegsége. Reméljük, hogy az egész világon jól ismert hazai gyógyvizünk enyhülést ad fájdalmaira.

Egyházi könyvtárunk és levéltárunk unitárius anyagának kiegészítése céljából kérjük híveinket, hogy a második világháború előtt megjelent unitárius folyóiratok, könyvek, naptárak, stb. tulajdonukat képező példányait (egyes folyóirat-számokat is) ajándékozzák és küldjék be V. Nagy Ignác u. 4. sz. a. egyházi irodánkba.

A kolozsvári Keresztény Magvetőre előfizetéseket a Posta Központi Hirlapiroda külföldi előfizetési osztályánál — Bp. VII., Lövöldé tér lehet 1974-re is meg előfizetni. Tájékoztatásul közöljük, hogy a folyóirat egyes számainak megjelenése késedelmet szenvedett — nyomdai okok miatt — így eddig csak az 1973. évi 1. és 2. szám jelent meg. A többi szám megjelenése rövidesen várható.

A budapesti egyházközség a Magyar-kúton eladott lelkész uduloje leendő pótlására Balatonfüreden, a Tamás hegyen 504 négyszögletes területet vásárolt.

Az IARF évi végrehajtóbizottsági ülésére Kolozsvárra utazó kiküldöttek rövid látogatást tettek átutazóban, Budapesten. Öronnel tekintettek meg nemregiben renovalt Hőgyes Endre utcai templomunkat. A majus 15-án déltan 6 orakor ott tartott templomi unnepeiyunkon részt vettek es kozuluk toppen teiszolaltak. Egyházunk emoksege ugyanaznap este fogadast adott tiszteletükre a Hőgyes E. utcai gyulekezeti teremben, melyen a hazai ferstvéregyházak képviselői is részt vettek. Az IARF elnoksegenek tagjai tisztefgo látogatást tettek az Allami Egy-nazugyi hivatalban. Lapunk legkozelembi számaaban képes riporton számolunk be látogatásukról.

Az IARF Kolozsvárt tartott évi rendes végrehajtóbizottsági ülésén dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok képviseltek egyházunkat.

Keresztury Dezső dr. a Magyar Tudományos Akadémia levelezo tagja, aki tavaly decembert gyulekezeti osszejovetelunkon is előadást tartott, aprius 8-án tartotta meg szektologiai előadását „A reformkori magyarság képe három oszt-rák klasszikus művében” címen. Ez alkalomból szeretettel köszöntjük.

Esze Tamás történetíró, református egyházkerületi főgondnok megküldte egyházi könyvtárunknak Sztarai Gyulán c. Debrecenben, 1913-ban megjelent tanulmányát, mely a nazai reformáció értékes szemelyenek eletet es munkássagát ismerteti es foglalta össze az ujabb adatok alapjan. E tanulmánybol is kitunik az, hogy Sztarai eletének egyik szakaszaban sem volt antitrinitariusnak tekintheto.

Fodor József az elhunyt Kossuth díjas, unitárius székely származasu költő, posztumusz kötetét özvegye megküldte püspökünknek, aki azt egyházi könyvtárunknak ajándékozta. Az „Egy Plánta enekei es mas versek” c. kötet sok szép, igaz belső elmélyedésről tanúsító verset tartalmaz, melyből nemrégiben a katolikus Vigilia folyóirat is szemelvényeket közölt.

Dr. Huszti Kálmán budapesti református teológiai professzor, aki a KBK képviselőiben az Egyesült Államokban több helyen tartott előadást fogadta többek között dr. Malcolm R. Sutherland, a chicagói egyetemhez tartozó unitárius teológiai fakultás dékánja. A beszélgetés rendjén a dékán és a fakultás tagjai örömmel értesültek hazai egyházi életünk fejlődéséről és eredményeiről, amint erről a dékán püspökünkhöz írt levelében beszámol.

Bucsay Mihály budapesti református teológiai professzor megküldte Das Speculum des István Szegedi und die Helfer seiner Ausgaben in Basel c. tanulmányát, mely a Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde c. szakfolyóiratban jelent meg. Örvendünk annak, ha a hazai reformáció egyes értékes munkáit a külföldi szemlék is egyre sürűbben ismertetik.

A kocsordi új lelkész beiktatása és a lelkész lakás felszentelésének ünnepélyére jókívánságait elküldte dr. Harrington Donald a New York-i Community Church lelkésze és felesége a Kolozsvárt unitárius lelkész oklevelet szerzett Szánthó Vilma. Dr. Harrington jelen volt a templom felszentelési ünnepélyén 1939-ben.

Bélyegsarok

A Magyar Posta 1974. április 19-én jelentette meg az egyetemes művészettörténet egyik legnagyobb alakjának, Leonardo da Vincinek az átszellemült mosolyáról és érzékeltes lágyságáról világhíres női arc-képét, a Mona Lisát.

Az utókor Leonardo da Vinciben a reneszánsz „homo universale”-jának mintaképét látta, s alakját gyakran idealizálta emberfelettivé. Leonardo da Vinci érdeklődése valóban egyetemesnek nevezhető, tu-

dományos kutatásai széles körűek és alaposak voltak. Kutatásai mindig művészi feladatok megoldásából indultak ki, hogy azután mind messzebbre és messzebbre gyűrűzve átfogják szinte minden ábrázolható dolog és jelenség vizsgálatát.

Egyik feljegyzésében a következőket írta: „A festő, aki csak a szeme és ábrázolóképesége révén, de szellemének segítségével nélkül dolgozik, olyan mint a tükör, amely mindent, amit elé állítanak, visszautkrözi, de nem tudja, mi is az.”

A művészet ma már széles néprétegek közkinccse lett. Az érdeklődés a művészet iránt nem csak egyesek, a kiváltságosak előjoga, hanem behatolt a tömegek közé; és a bélyeg, amely mindenüvé eljut, igen hatásos propagandaeszköz a művészetek iránti érdeklődés felkeltéséhez, majd a művészetek megismeréséhez.

Ezért örömmel üdvözljük a Magyar Posta újabb művészeti kiadványát és Olvasóinknak mi is bemutatjuk Leonardo da Vinci csodálatos remekművét, a Mona Lisát.

Dr. Kiss József

Kedves Olvasóinknak

Istentől áldott, kellemes

pünkösdi ünnepeket kívánunk

Külföldi hírek

Balázs Ferenc volt mészköi unitárius lelkész és író posthumus munkáját a romániai Kriterion Könyvkiadó 1973-ban jelentette meg: Mesék, amiket neked írtam. Ezeket a prózai költeményeket a szerző 1921-ben írta Kuti Ilusnak, aki a kéziratot megőrizte, és most a kiadó rendelkezésére bocsátotta. A biblíofil kiadásban megjelent kis kötet huszonöt lírai vallomást tartalmaz mese formájában, nagy részük most kerül először nyilvánosság elé. A könyvhöz Marosi Ildikó írt A kézirat meséje címen Balázs Ferenc életét és munkásságát melegen értékelő utószót.

A kolozsvári Utunk c. folyóirat 1974. január 11-i számában Binder Pál Heltai Gaspar nagyszabedű szarmazása címen közöl cikket s abban a Heltai Gaspar születési helye körül kialakult ieltveések közül a Borsely Istvánét (Budapest 1907) tartja a legnépszerűsebbnek, mint amelyet az újabb kutatások is megerősítettek. Eszerint Heltai nem nagydísznódi, hanem nagyszabedű születése.

Mikó Imre az Utunk fentebb említett számában, Bolóni Farkas Sandor nyomdokain az Egyesült Statusokban című írásában utazást közöl azokról a helyekről, ahol 1831-ben az Utazás Eszak-Amerikában szerzője járt. Többek között arról is tudósít, hogy Alfred A. Reisch magyar szarmazása amerikai kutató a New-York-i Columbia egyetemen doktori címet szerzett Bolóni Farkas Sandorral szövegelező oldalas angol nyelvű munkájával, amely közelebbi könyv-akcióban is megjelenik.

A Korunk c. kolozsvári évkönyv 1974. évkönyvében Dankanits Ádám Ismeretterjesztő közírásunk forrásvidékén címen a természetbarát című, 1846-48-as Kolozsvárt megjelent folyóiratról, az első

erdélyi magyar nyelvű ismeretterjesztő folyóiratról ír, amelyet Berde Aron, a kolozsvári unitárius kollégium fizika- és vegytanára, 1872-től a kolozsvári egyetem első rektora szerkesztett. Dr. Berde Aron 1876-1892 között az unitárius egyház főgondnoka volt.

Gaál György a fentebb említett évkönyvben megjelent Diáklapok másfél száz éve című tanulmányában többek között arról a kezdeményező szerepről ír, amelyet a kolozsvári unitárius kollégium diáksajtója erdélyi viszonylatban Szentiványi Mihály és Kriza János Reményétől (1834-37) kezdve a második világháborúig betöltött.

Kenworthy Fred a Manchester városában működő Unitarian College, teológiai fakultás közel két évtizeden át dékánja 65 éves korában, váratlanul elhunyt. A kiváló egyháztörténész és nevelő az angliai unitáriusok körében számos tisztséget töltött be, köztük egy éven át az elnöki tisztelet is. 1968-ban részt vett a Kolozsvárt, Tordán, Déván és Budapesten tartott unitárius zsinatokon is. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Az 1970-ben Kyotóban — Japán — tartott nemzetközi konferencia, mely tíz világvallás több száz képviselőjét gyűjtötte össze a béke ügyének előmozdítása céljából, második világkonferenciáját 1974. aug. 28-szept. 3. napjai között a belgiumi Louvainban tartja. A kongresszus fő témája: Religion and the Quality of Life. — A vallás és az élet értékei. E mozgalom egyik japán vezetője Nykio Niwano, az IARF-hez tartozó Rhiso Kosei-Kai japán buddhista mozgalom elnöke, egyik alelnöke dr. D. Greeley az IARF volt elnöke, az amerikai unitáriusok volt elnöke, akik mindketten részt vettek az IARF Kolozsvárt 1974. májusában tartott végrehajtóbizottsági ülésén.

Az IARF végrehajtóbizottsága 1974. évi rendes ülését május 15-19. napjain, a romániai unitárius egyház meghívására Kolozsvárt tartotta. A tanácskozás végeztével dr. Kovács Lajos püspök fogadást adott, melyen részt vettek az orthodox és protestáns testvéregyházak képviselői is. Az ülések befejezése után az IARF elnökségének tagjai tisztelgő látogatást tettek Bukarestben, a Vallásügyi Hivatalban. Az 1975. évi kanadai Montrealban tartandó IARF világkongresszusra készülő I. szakbizottság, a svájci Chesièresben tartotta ülését június elején, melyen egyházunk képviselőjében dr. Ferencz József püspök vesz részt.

Zygon címen jelenik meg a chicagói unitárius teológiai fakultás — Meadville-Lombard College — kiadásában a vallás és a tudomány kapcsolatait ápoló folyóirat. A legutóbbi 1973. évi utolsó számban számos ilyen tárgyú tanulmány jelent meg. A kötet szerkesztője Ralph W. Burhoe professzor. Az egyik tanulmány írója a magyar származású László Ervin, aki New York állam egyetemén filozófiai előadásokat tart.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Ferencz József

1092 Budapest IX., Hőgyes Endre u. 3.

Táv.: 137-186.

A szerkesztő bizottság vezetője:

Bencze Márton

Tagjai: Bajor János és Szász János

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József Nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára.

Évi előfizetési díj 30,- forint

Külföldre évi 36,- forint.

INDEX: 25.842

74.2714/2-02 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Bolgár Imre vezérig.

Halottaink

Dr. Menyhárt Dénes egyházi tanácsos, budapesti presbíter hamvait május 10-én helyezték örök nyugalomra a rákoskeresztúri temetőben. Egyházi érdemeiről és munkásságáról lapunk következő számában emlékezünk meg bővebben.

Kovács Károly a hódmezővásárhelyi unitárius gyülekezet nagynevű alapító gondnokának, néhai Kovács Józsefnek a fia, Budapesten, 80 éves korában április 9-én elhunyt. Hamvait kívánsága szerint a hódmezővásárhelyi unitárius temetőben, a családi sírboltban szeretettel mellé helyezték örök nyugalomra. Hátramaradottainak őszinte együttérzésünket és részvétünket tolmácsoljuk.

Gróf Miklósné Gondos Anikó, megh. 1974. febr. 11-én, 69 éves korában; Pálffy József febr. 21-én, 73 éves; Bíró Elek márc. 6-án, 80 éves; özv. Pál Ferencné Szilágyi Anna márc. 17-én, 77 éves; Kiss M. Pál márc. 26-án, 89 éves; Luczai Györgyné márc. 31-én 74 éves; Szőke Gergely, Felsőgöd, ápr. 15-én 86 éves; Jancsics Miklósné ápr. 17-én, 82 éves; Szeghalmi Istvánné Ivánics Iona ápr. 19-én, 53 éves korában. Aldás legyen elhalt testvéreink emlékeztén.

Istentiszteleteink pünkösdi ünnepén

Pünkösdi vasárnapján június 2-án: Nagy Ignác utcai templomunkban de. 11-kor

Hőgyes Endre utcai templomunkban de. 10-kor

Pestlőrincen de. 11-kor,

Pesterzsébeten de. 9-kor,

Vecsésen du. 4 órakor.

Pünkösdi ünnepén templomainkban ünnepi istentiszteletet tartunk és úrvacsorát osztunk. Az Úrszta megterítéséhez az egyházközségek előjáróságai tisztelettel és szeretettel kérik és várják híveink szíves adományait.